

Sygn. akt I C 46/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2021 r.

Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: sędzia Jacek Głowacz

Protokolant: st. sekr. sąd. Anna Koralewska

po rozpoznaniu w dniu 19 stycznia 2021 r. w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa A. A.

przeciwko (...) Bankowi (...) Spółce Akcyjnej w W.

o ustalenie, że umowa kredytu jest nieważna, ewentualnie o zapłatę kwoty 20.100 zł i ustalenie

1) ustala, że umowa o kredyt mieszkaniowy (...) zawarta w dniu 13 czerwca 2008 r. pomiędzy (...) Bank (...) Spółką Akcyjną w G. jest nieważna;

2) zasądza od (...) Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz A. A. kwotę 5.622 (pięć tysięcy sześćset dwadzieścia dwa) zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwota 3.617 (trzy tysiące sześćset siedemnaście) zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego;

3) nakazuje pobrać od (...) Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi kwotę 7.964, 86 (siedem tysięcy dziewięćset sześćdziesiąt cztery 86/100) zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

Sygn. akt I C 46/18

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 18 stycznia 2018 r. powód A. A. wniósł o:

a) zasądzenie od (...) Banku (...) S.A. w W. kwoty 20.100 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty,

b) uznanie, że umowa nr (...) o kredyt mieszkaniowy (...) (denominowany kursem CHF) zawarta pomiędzy stronami w dniu 13 czerwca 2008 r. zawiera niedozwolone klauzule zawarte w § 1 ust. 2, § 2 ust. 1, § 3 ust. 1, § 12 ust. 2 i 3 oraz § 15 ust. 7 części ogólnej umowy,

c) uznanie, że ww. umowa jest nieważna.

Powód wniósł również o zasądzenie kosztów postępowania. /pозew- k. 4-10/

W odpowiedzi na pozew pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda kosztów procesu. Pozwany zakwestionował twierdzenia powoda o abuzywności postanowień umowy kredytu oraz nieważności samej umowy, a ponadto zgłosił zarzut przedawnienia roszczenia jako dotyczącego rachunku bankowego (art. 731 k.c.), ewentualnie

zwrotu roszczenia okresowego. Pozwany zakwestionował również istnienie po stronie powoda interesu prawnego w zakresie powództwa o ustalenie. /odpowiedź na pozew- k. 116-153 w zw. z k. 308/

W piśmie procesowym powód sprecyzował, że wnioski o uznanie klauzul za abuzywne i uznanie umowy za nieważną zostały sformułowane w pozwie celem poczynienia ustaleń przesłankowo w sprawie o zapłatę. /pismo- k. 286-297/

W piśmie procesowym powód popierał powództwo w zakresie uznania umowy za nieważną, a w braku uwzględnienia tego żądania – przy przyjęciu, że umowa będzie nadal obowiązywać – wniósł o ustalenie, iż umowa jest umową kredytu złotówkowego (spłacie podlega wyłącznie kwota nominalna kredytu wyrażona w złotych polskich z oprocentowaniem według stawki LIBOR 3M powiększonej o marżę). Powód popierając żądanie unieważnienia umowy wyraził zgodę na utrzymanie jej w mocy wyłącznie przy wyeliminowaniu postanowień niedozwolonych, zasądzeniu nadpłaconej przez niego kwoty oraz przy przyjęciu, że spłata kredytu będzie spłatą kredytu w kwocie nominalnej wyrażonej w złotych z zastosowaniem stawki oprocentowania LIBOR 3M plus marża. Treść pisma budziła wątpliwości w zakresie tego, czy stanowiło ono rozszerzenie żądania wobec czego pismo zostało przyjęte pomimo braku załączenia odpisu dla pozwanego. /pismo- k. 568-570/

Powód nie określił innej wartości przedmiotu sporu, nie kwestionował jej również pozwany.

Na rozprawie w dniu 29 września 2020 r. powód sprecyzował powództwo w ten sposób, że wnosi o ustalenie nieważności umowy, a powództwo o zapłatę kwoty 20.100 zł jest podtrzymywane na wypadek, gdyby sąd uznał, iż umowa ma być dalej wykonywana; jeżeli umowa nie może być wykonywana to popierane jest roszczenie o ustalenie nieważności lub bezskuteczności spornych klauzul.

Powód oświadczył, że jest świadomy tego, co oznacza stwierdzenie nieważności umowy i akceptuje jego skutki. /protokół- k. 661 w zw. z k. 672/

Pozwany wnosił o oddalenie zmienionego powództwa w zakresie roszczenia głównego, jak i roszczeń ewentualnych.

Na rozprawie w dniu 19 stycznia 2021 r. powód potwierdził stanowisko, zgodnie z którym roszczeniem głównym jest ustalenie nieważności umowy, a roszczenia ewentualne są zgłoszone na wypadek oddalenia roszczenia głównego. /protokół- k. 705/

Sąd ustalił:

W dniu 13 czerwca 2008 r. powód A. A. zawarł z (...) Bank (...) S.A. w G. umowę o kredyt mieszkaniowy (...) z przeznaczeniem na spłatę kredytu mieszkaniowego zaciągniętego w (...) S.A. na podstawie umowy z dnia 5 lipca 2005 r. Obie umowy były umowami kredytu denominowanego we franku szwajcarskim (CHF), ale udzielonego w złotych polskich.

W świetle części szczególnej umowy (CSU), kwota kredytu denominowanego udzielonego przez (...) Bank (...) S.A. w złotych była równa 33.924,59 CHF, przy czym na dowolny cel mogło zostać przeznaczone 14.539,11 CHF. Jako okres kredytowania wskazano okres od dnia 13 czerwca 2008 r. do dnia 1 czerwca 2035 r. Wartość rynkowa nieruchomości, która została nabyta przez kredytobiorcę wynosiła 124.067,07 CHF. Środki uzyskane z kredytu udzielonego powodowi przez (...) S.A. były przeznaczone na nabycie lokalu mieszkalnego nr (...) przy ul. 6 sierpnia 30 w Ł..

Całkowity wniesiony wkład własny kredytobiorcy wynosił 90.142,48 CHF. Oprocentowanie kredytu wynosiło 4,87417% p.a., a marża banku w dniu udzielenia kredytu – 1,98 p.p. Szacunkowa kwota odsetek w całym okresie kredytowania wynosiła 45.360,11 zł. Koszt wynikający z podwyższenia marży z tytułu ubezpieczenia kredytu w okresie przejściowym wynosił 1.404,57 zł. Pozostałe koszty wynosiły szacunkowo 6.013 zł, w tym 5.184 zł tytułem składki z tytułu ubezpieczenia nieruchomości. Łączna szacunkowa kwota wszystkich kosztów wynosiła 51.373,11 zł.

Zabezpieczeniem spłaty kredytu była hipoteka kaucyjna do kwoty 105.000 zł.

Splata kredytu została rozłożona na 324 równe raty, których wysokości nie podano.

W § 1 ust. 1-2 i 3 części ogólnej umowy (COU) wskazano, że kredyt mieszkaniowy był udzielony w złotych. W przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej, kwota kredytu wypłacana w złotych miała zostać określona poprzez przeliczenie na złote kwoty wyrażonej w walucie, w której kredyt był denominowany, według kursu kupna tej waluty, zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu uruchomienia środków w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. W przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej zmiana kursu waluty wpływała na wypłacane w złotych kwoty transz kredytu oraz na spłacane w złotych kwoty rat kapitałowo-odsetkowych. Ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosił kredytobiorca.

Oprocentowanie kredytu ustalane było według zmiennej stopy procentowej stanowiącej sumę odpowiedniej stopy bazowej oraz marży banku. W umowie wprost wskazano, że w przypadku kredytów denominowanych w USD lub CHF stopa bazowa odpowiada obowiązującej w ostatnim dniu roboczym przed dniem uruchomienia środków stawce LIBOR 3M (§ 2 ust. 1-2 części ogólnej umowy).

Marża banku dla kredytów mieszkaniowych miała zostać określona w zarządzeniu Prezesa Zarządu Banku w sprawie zasad i wysokości oprocentowania kredytów i pożyczek hipotecznych udzielanych przez bank i była uzależniona m.in. od stopnia ryzyka banku, wysokości wkładu własnego kredytobiorcy, rodzaju zabezpieczenia kredytu na okres przejściowy (§ 3 ust. 1 części ogólnej umowy).

Zmiana stopy bazowej na stopę obowiązującą w ostatnim dniu roboczym przed dniem zmiany następowała ostatniego dnia każdego 3-miesięcznego okresu obrachunkowego (lub najbliższego dnia roboczego następującego po tym dniu), aż do dnia całkowitej spłaty kredytu, przy czym pierwsza zmiana miała nastąpić po 3 miesiącach, licząc od dnia uruchomienia kredytu.

W przypadku kredytów denominowanych, do przeliczeń aktualnego salda kredytu na PLN stosowano średni kurs NBP dla danej waluty, aktualny na ostatni dzień roboczy danego miesiąca. Zmiana oprocentowania dokonywana była jednostronnie przez bank i nie wymagała aneksu do umowy. O zmianie oprocentowania bank informował kredytobiorcę przysyłając zawiadomienie zawierające informację o wysokości najbliższych spłat, wymaganych do czasu planowanej zmiany stopy procentowej, bądź (na indywidualne życzenie) aktualny harmonogram spłat (§ 4 ust. 1, 5, 9-10 części ogólnej umowy).

W świetle treści § 12 ust. 2-3 części ogólnej umowy, w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej, wypłata środków następowała w złotych, w kwocie stanowiącej równowartość wypłacanej kwoty wyrażonej w walucie obcej. Do przeliczeń kwot walut uruchomionego kredytu stosowano kurs kupna waluty obcej według tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu wypłaty środków, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. Zgodnie natomiast z § 15 ust. 7, w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej harmonogram spłat kredytu był wyrażony w walucie, w której kredyt był denominowany, lecz spłata następowała w złotych – w równowartości kwot wyrażonych w walucie obcej. Do przeliczeń wysokości rat kapitałowo-odsetkowych spłacanego kredytu stosowano kurs sprzedaży danej waluty według tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu spłaty, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych.

Odsetki od kwoty wykorzystanego kapitału naliczane były za okresy miesięczne, licząc od dnia uruchomienia kredytu do dnia poprzedzającego całkowitą spłatę włącznie, według obowiązującej dla kredytu w tym czasie stopy procentowej (§ 16 ust. 1 części ogólnej kredytu). /odpis umowy- k. 22-29; odpisy wniosków o kredyt i wypłaty transz, odpisy oświadczeń- k. 174-178, 651-654; informacja o kredycie „Własny ką” (...) - k. 182-206; odpis oświadczenia i umowy kredytu „Własny ką” (...) - k. 215-230; zeznania M. R.- k. 310-312; zeznania D. G.- k. 641; przesłuchanie powoda- k. 662 w zw. z k. 667-668v; zeznania A. G.- k. 674-681/

Umowa kredytu została zawarta na wniosek powoda, który wnosił początkowo o udzielenie kredytu w kwocie 70.000 zł. Do wniosku załączono oświadczenia powoda, w świetle których:

- został poinformowany przez kredytodawcę m.in. o ryzyku wynikającym ze stosowania przy spłacie kredytu zmiennej stopy procentowej i to ryzyko zaakceptował;

- jest świadomy, iż ewentualny wzrost stopy procentowej spowoduje wzrost raty kapitałowo-odsetkowej kredytu;

- odrzucił ofertę kredytodawcy udzielenia kredytu w złotych. /odpis wniosku i oświadczeń- k. 154-161, 651-655v/

Treść umowy została ustalona przez bank przed jej zawarciem. Powód miał możliwość zapoznania się z projektem umowy (tzw. draftem) zarówno w siedzibie pośrednika finansowego, jak i w siedzibie banku.

Powód uzyskał informację, że kwota kredytu jest denominowana do franka szwajcarskiego, jednakże kwota kredytu była wyrażona w złotych polskich. Powód nie miał rzeczywistej możliwości negocjowania jej postanowień z wyjątkiem kwoty kredytu oraz marży banku. Powód zapytał przedstawiciela banku, czy istnieje możliwość doprecyzowania niektórych elementów umowy, jednakże uzyskał odpowiedź, iż nie ma takiej możliwości, ponieważ formularz umowy był już z góry ustalony.

Przyczyną, dla której powód zamierzał dokonać spłaty kredytu zaciągniętego w Banku (...) S.A. była wysoka marża należna bankowi. Kredyt zaciągnięty w Banku (...) S.A. był również kredytem denominowanym z tym, że został on zaciągnięty w okresie stabilnego kursu CHF.

Przy zawieraniu umowy kredytu udzielonego przez (...) Bank (...) S.A. kurs CHF nadal był prezentowany przez przedstawiciela banku jako stabilny i przewidywalny.

Powód wywiązuje się z obowiązku spłaty kredytu, a raty są regulowane w walucie polskiej zgodnie z harmonogramem płatności. Do spłaty na dzień 29 września 2020 r. pozostawało nadal około 19.500 franków szwajcarskich. Powód zapewnia środki pieniężne na rachunku przeznaczonym do obsługi kredytu. /bezsporne; terminarz spłat- k. 30-32; zestawienia wpłat, historia rachunku- k. 36-50; przesłuchanie powoda- k. 667-670/

W dniu 29 października 2010 r. powód złożył wniosek o modyfikację zasad spłaty kredytu (tzw. wakacje kredytowe) w grudniu 2010 r. /odpis wniosku- k. 207-212; odpis notatki- k. 213/

Zarządzeniem prezesa zarządu (...) Bank (...) S.A. z dnia 20 października 2008 r. wprowadzono „Instrukcję ustalania przez Departament Sprzedaży Produktów Skarbowych Kursów Walut (...)Bank (...)S.A.". Zgodnie z § 2 ust. 1 i 3 instrukcji, tabela kursów była tworzona i autoryzowana przez pracowników Departament Sprzedaży Produktów Skarbowych upoważnionych na mocy pełnomocnictwo udzielonego przez (...) Bank (...) S.A. Tabela kursów była ustalana każdego dnia roboczego do g. 9:00 (tabela podstawowa) oraz najpóźniej do godz. 16:00 (tabela rozszerzona zawierająca także fixingi NBP).

Kolejne instrukcje zostały przyjęte na podstawie zarządzeń prezesa zarządu (...) Bank (...) S.A. z dnia 26 lutego 2010 r., z dnia 22 października 2012 r. oraz z dnia 26 marca 2014 r.

Zarządzeniem prezesa zarządu (...) Bank (...) S.A. z dnia 29 maja 2013 r. wprowadzono „Instrukcję stosowania tabeli kursów walutowych (...) Bank (...) S.A. oraz raportowania transakcji zawieranych przy jej użyciu”. /odpisy zarządzeń i wydruki instrukcji- k. 231-257/

W dniu 31 października 2014 r. pozwany (...) S.A. w W. dokonał przejęcia (...) Bank (...) S.A.

Prawa i obowiązki wynikające z umów kredytowych zawartych przez bank przejmowany, a także obsługa portfela kredytów obciążają obecnie wyłącznie pozwanego. /bezsporne; informacja KRS- k. 14-21/

W razie spłaty kredytu bez mechanizmu indeksacji kursem CHF w okresie od dnia 13 czerwca 2008 r. do dnia 1 marca 2018 r. (okres objęty zestawieniem spłat znajdującym się w aktach sprawy) nadpłata kredytu wynosiłaby 19.389,26 zł. Jednakże w przypadku, gdy klient zaciąga zobowiązanie denominowane w złotych, któremu nie towarzyszy

mechanizm indeksacji do waluty obcej, jest to typowy kredyt złotowy. Taki produkt nie może być oprocentowany zgodnie ze stopami referencyjnymi obowiązującymi za granicą.

W celu dokonania analizy kredytu pozbawionego mechanizmu indeksacji do waluty obcej, konieczna jest również zmiana podstawy naliczania odsetek takiego kredytu. W tym przypadku powinna być to analogiczna stopa procentowa obowiązująca dla gospodarki polskiej, czyli WIBOR 3M. Uwzględniając tę stopę procentową nadpłata kredytu w tym okresie wynosiłaby 4.765,60 zł (nadpłata kapitału wynosiłaby 22.394,37 zł, jednakże konieczne byłoby pokrycie odsetek w wysokości 17.628,78 zł).

W przypadku uznania za nieważne lub niedozwolone postanowień dotyczących zmienności oprocentowania (§ 2 COU) należałoby przyjąć brak zmienności oprocentowania w okresie trwania umowy. W tej sytuacji stopa oprocentowania wynosiłaby 4,87417% (stopa wyjściowa) i byłaby powiększona o marżę w wysokości 0,98 p.p. (powiększoną do 1,98 p.p. w okresie do września 2008 r., tj. do czasu dokonania wpisu w księdze wieczystej). W tym wariantcie rozliczenia po stronie klienta powstaje niedopłata w wysokości -19.269,73 zł.

Średnia różnica między kursem kupna NBP i kursem wykorzystanym (pobranym) przy okazji dokonywania wpłat wynosiła 3,16% w okresie od czerwca 2008 r. do marca 2018 r. i należy ją uznać za normalną. W przypadku zastosowania kursu sprzedaży NBP wpłaty powoda wynosiły 38.940,25 zł (11.138,02 EURO).

Spready walutowe w zależności od tego, jaka instytucja oferuje handel walutami, mogą wynosić nawet kilkanaście procent.

Analizowana umowa może być uznana za standardową. Jej wyróżnikiem są jasno określone schematy zmienności oprocentowania, jak również normy dotyczące doboru kursu walutowego uwzględnionego przy przeliczeniu rat. Nie dotyczy to jednak przesądzenia, czy taki sposób dystrybucji ryzyka pomiędzy strony umowy jest prawidłowy i uczciwy z punktu widzenia funkcjonowania produktów kredytowych.

Stopa referencyjna, którą stosował bank nie zawsze była zgodna z postanowieniami § 4 COU.

Powód zaciągnął w dniu 13 czerwca 2008 r. kredyt w wysokości 33.924,59 CHF. Przy kursie franka szwajcarskiego z tego dnia, który wynosił 2,0839, zobowiązanie to wyrażone w złotych jest równe 69.589,76 zł. Według harmonogramu spłat w okresie do marca 2018 r. powód spłacił 48.500,37 zł. W razie przyjęcia całkowitej nieważności umowy nie występowały koszty obsługi długu, więc cała kwota wpłacona przez klienta byłaby spłatą kapitału. W tym przypadku spłata zobowiązania (zamknięcie umowy kredytowej) wskazywałaby, że do zapłaty (według stanu na marzec 2018 r.) pozostawało 21.089,39 zł.

Gdyby podstawą oprocentowania było realnie oprocentowanie kredytów mieszkaniowych podawane przez NBP klient byłby zobowiązany zapłacić dodatkowo łącznie 23.364,69 zł z tytułu odsetek. /opinia biegłego z zakresu bankowości- k. 326-406, 574-585/

Jeżeli założyć możliwość wystąpienia alternatywnego scenariusza, w którym istniałaby możliwość pozyskania finansowania w postaci kredytu złotowego na warunkach określanych jako średnie dla rynku kredytowego to najbardziej reprezentatywną wersją jest przyjęcie średniego oprocentowania kredytów złotych, które jest publikowane przez NBP w każdym kolejnym miesiącu. Gdyby klient chciał pozyskać finansowanie alternatywne w formie kredytu złotowego w analogicznym okresie musiałby spłacić 33.118,94 zł odsetek od pożyczonego kapitału. Jest to kwota wyższa o 23.953,20 zł niż faktycznie poniesione koszty odsetkowe z tytułu przedmiotowej umowy kredytowej. /opinia biegłego z zakresu bankowości- k. 442-455/

Mając na uwadze potrzebę rozpoznania istoty sprawy sąd poczynił ustalenia faktyczne także w oparciu o opinię biegłego, choć jej przydatność dla rozstrzygnięcia jest ograniczona. Wiąże się to z modyfikacją powództwa polegającą na sformułowaniu żądania ustalenia nieważności całej umowy kredytowej jako żądania głównego. Żądanie ustalenia, że umowa jest umową kredytu złotowego oraz zapłaty kwoty 20.100 zł są roszczeniami ewentualnymi, które

podlegają rozpoznaniu dopiero w razie oddalenia roszczenia głównego. W tej konfiguracji procesowej zmianie uległ także kierunek postępowania dowodowego. Wyliczenie kwoty zobowiązania powoda w okresie objętym pozwem z pominięciem mechanizmu indeksacji jest bowiem zbędne w kontekście żądania ustalenia nieważności całej umowy.

Niezależnie od tego opinia biegłego jako taka nie budzi wątpliwości, zawiera generalnie przekonujące i dobrze umotywowane wnioski. Ocena ta nie dotyczy jedynie twierdzenia biegłego, zgodnie z którym umowa zawiera jasno określone schematy zmienności procentowania i normy dotyczące doboru kursu walutowego (rozważania w tej materii zostaną zaprezentowane w dalszej części uzasadnienia).

Analiza opinii pozwala na stwierdzenie m.in. że spłata kredytu pozbawionego mechanizmu indeksacji rodziłaby konieczność zastosowania stopy procentowej właściwej dla waluty i gospodarki polskiej, tj. WIBOR 3M. W takim przypadku nadpłata kredytu w okresie badanym przez biegłego wynosiłaby jedynie 4.765,60 zł. Natomiast w przypadku przyjęcia całkowitego braku zmienności oprocentowania stopa oprocentowania byłaby równa tej z dnia zawarcia umowy (4,87417% + marża wynosząca 0,98 p.p. – przejściowo 1,98 p.p.). W tym wariantcie rozliczenia po stronie klienta powstawałaby niedopłata w wysokości -19.269,73 zł. Pozwala to na uznanie, iż samo pozbawienie kredytu mechanizmu indeksacji, jak i odwołanie się do właściwej kredytem złotowym stopy procentowej nie przywraca równowagi kontraktowej oraz może okazać się bardzo niekorzystne dla konsumenta. To z kolei ma znaczenia dla oceny ważności samej umowy.

Biegły wykluczył natomiast metodologiczną i merytoryczną zasadność uznania, że kredyt niebędący kredytem indeksowanym kursem CHF lub denominowanym w CHF może być oprocentowany z odwołaniem się do stopy procentowej LIBOR (w tym LIBOR 3M) właściwej tego rodzaju kredytem. Wniosek ten jest w pełni uprawniony, ponieważ na rynku nie są i nie mogą być oferowane tego rodzaju kredyty (zwłaszcza udzielane konsumentom). Stopa LIBOR jest bowiem całkowicie nieadekwatna dla rozliczeń finansowych w złotych polskich. Ma to związek z potrzebą zachowania stabilności sektora bankowego i całej gospodarki, gdzie podstawą stopą dla kredytów udzielanych w złotych polskich jest stopa WIBOR (w tym WIBOR 3M).

Sąd pominął jako niemające waloru środków dowodowych materiały pomocnicze złożone przez pozwanego (k. 275-276) mające na celu wsparcie jego stanowiska procesowego. Dotyczy to m.in. raportów UOKiK dotyczących spreadów, opinii i sprawozdań finansowych. Materiały te nie mają również znaczenia dla rozstrzygnięcia.

Sąd zważył:

Powództwo główne, tj. o ustalenie, że umowa kredytu jest nieważna, okazało się uzasadnione.

Sąd nie rozpatrywał żądań ewentualnych, co może nastąpić dopiero w razie oddalenia roszczenia głównego (por. H. Pietrkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021, s. 367 i n.; orzeczenie SN z dnia 7 września 1960 r., II CR 366/79, LEX; wyrok SN z dnia 26 stycznia 1979 r., IV CR 403/78, OSNC z 1979 r., nr 10, poz. 193; uzasadnienie uchwały SN z dnia 18 października 2013 r., III CZP 58/13, OSNC z 2014 r., nr 6, poz. 62; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 czerwca 2020 r., VI ACa 569/19, LEX). Tylko na marginesie odnotować należy, że żądanie ewentualne mogłoby zostać uwzględnione jedynie w zakresie zapłaty kwoty pobranej od powoda na podstawie uznanych za abuzywnych postanowień umowy. Zasadniczo natomiast nie byłoby podstaw do ustalenia, iż umowa kredytu denominowanego jest umową kredytu złotowego, a spłacie podlega wyłącznie kwota nominalna kredytu wyrażona w złotych polskich z oprocentowaniem według stawki LIBOR 3M powiększonej o marżę. Takie żądanie jest w istocie żądaniem ukształtowania (a nie ustalenia) stosunku prawnego, choć sąd nie jest uprawniony do zmiany charakteru umowy nawet przy stwierdzeniu abuzywności poszczególnych klauzul umownych (por. wyrok SN z dnia 14 maja 2015 r., II CSK 768/14, OSNC z 2015 r., nr 11, poz. 132; Z. Kuniewicz, Z. Ofiarski, *Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, red. M. Romanowski, Warszawa 2017, s. 264-265). Ponadto, funkcjonowanie umowy o kredyt złotowy z oprocentowaniem kreowanym z odwołaniem się do stopy procentowej właściwej kredytem indeksowanym kursem CHF lub denominowanym w CHF (LIBOR 3M) byłoby nieuprawnione z punktu widzenia merytorycznego oraz całkowicie nieprzewidywalne i mogłoby zagrażać interesom samego powoda. Brak jest bowiem podstaw do wiązania kredytu udzielonego w walucie polskiej

ze stopami procentowymi lub referencyjnymi właściwymi dla innych walut. Określając stawkę LIBOR uwzględnia się najważniejsze z punktu widzenia gospodarki światowej waluty takie jak EUR, USD, GBP, JPY i CHF, natomiast nie ma wśród nich waluty polskiej, tj. PLN (por. Z. Kuniewicz, Z. Ofiarski, *Życie umowy...*, op. cit., s. 271). Przypisanie określonej walucie stopy procentowej uwzględnia specyfikę poszczególnych gospodarek, kosztu nabycia pieniądza, czy lokalne procesy inflacyjne. Całkowicie nieuprawnione jest zatem – nawet w indywidualnej sprawie – powiązanie kredytu udzielonego w PLN stopy procentowej niezwiązanej strukturalnie z gospodarką polską, w tym zwłaszcza stopy LIBOR.

W wyroku SN z dnia 29 października 2019 r. (IV CSK 309/18, OSNC z 2020 r., nr 7-8, poz. 64) wprawdzie dopuszczono odwołanie się do stopy LIBOR, ale w sytuacji, gdy umowa nie wskazywała żadnej innej stopy. Tymczasem, co charakterystyczne w umowie zawartej przez strony wprost wskazano, że w przypadku kredytów denominowanych w USD lub CHF stopą bazową jest stawka LIBOR 3M obowiązująca w ostatnim dniu roboczym przed dniem uruchomienia kredytu, a w przypadku kredytów udzielanych w PLN – będzie to odpowiednia stawka WIBOR 3M (por. § 2 ust. 2 pkt 1 i 3 części ogólnej umowy – k. 23v). Dodatkowo wyklucza to ukształtowanie kwestionowanej przez powoda umowy jako umowy kredytu udzielonego w walucie polskiej PLN z odwołaniem się do stopy procentowej LIBOR, w tym stopy bazowej LIBOR 3M.

Powracając do głównego nurtu rozważań w pierwszym rzędzie należało ocenić, czy strona powodowa występując z powództwem o ustalenie dysponuje interesem prawnym w rozumieniu art. 189 k.p.c. Ustawa nie zawiera definicji legalnej interesu prawnego. Na gruncie orzecznictwa Sądu Najwyższego wskazuje się, że interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie polega na potrzebie usunięcia wątpliwości co do danego stosunku prawnego wynikających z sytuacji prawnej w jakiej znalazł się powód.

Interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. jest to obiektywna, czyli wywołana rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, potrzeba uzyskania przez stronę powodową odpowiedniej treści wyroku. Interes prawny istnieje wówczas, gdy istnieje niepewność stosunku prawnego lub prawa, wynikająca z obecnego lub przewidywanego ich kwestionowania lub naruszenia, zatem gdy zachodzi swoista potrzeba ich potwierdzenia, wynikająca z sytuacji prawnej w jakiej znajduje się powód (uchwała SN z dnia 14 marca 2014 r., III CZP 121/13, OSNC z 2015 r., nr 2, poz. 15). Jeżeli powództwo o ustalenie istnienia prawa jest jedynym możliwym środkiem jego ochrony, powód ma interes prawny w żądaniu ustalenia. Powództwo przewidziane w art. 189 k.p.c. ma znaczenie uniwersalne, a interes prawny w rozumieniu tego przepisu stanowi szeroką formułę, obejmującą wiele sytuacji prawnych, w których uwikłany może być podmiot występujący z powództwem ustalenia (nieistnienia) prawa lub stosunku prawnego (por. np. wyrok SN z dnia 27 maja 2017 r., III CSK 155/16, LEX).

W tej sprawie powód dysponuje interesem prawnym w dochodzeniu ustalenia nieważności umowy kredytu, ponieważ nie doszło jeszcze do jego spłaty. Możliwość wystąpienia przez powoda z roszczeniem o zapłatę, tj. zwrot świadczeń pobranych na podstawie nieważnej umowy nie doprowadzi bowiem do wyjaśnienia jego sytuacji prawnej na przyszłość. Natomiast uprawomocnienie się wyroku ustalającego nieważność umowy kredytu wyeliminuje niepewność co do istnienia stosunku obligacyjnego wynikającego z umowy kredytu na przyszłość i pozwoli stronom na przeprowadzenie wzajemnych rozliczeń.

Dla porządku wskazać również trzeba, że jeżeli odnosić zarzut przedawnienia roszczenia (zgłoszony przez pozwanego przed modyfikacją powództwa w odniesieniu do żądania zapłaty) także do roszczenia o ustalenie to zarzut ten nie jest uzasadniony.

Roszczenie to – pozostając roszczeniem majątkowym – nie ulega przedawnieniu, nie zmierza bowiem do zaspokojenia powoda (por. wyroki SN z dnia 1 marca 1963 r., III CR 193/62, OSNC z 1964 r., nr 5, poz. 97; 27 sierpnia 1976 r., II CR 288/76, OSNC z 1977 r., nr 5-6, poz. 91).

Nie jest również przedawnione zgłoszone jako ewentualne roszczenie o zapłatę kwot pobranych przez pozwanego jako nienależne świadczenie. Roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia, w tym świadczenia pobranego na podstawie niedozwolonych postanowień umownych nie jest roszczeniem z tytułu rachunku bankowego (art. 731 k.c.), ani

roszczeniem o zwrot świadczenia okresowego. Spłata rat kredytu nie jest bowiem roszczeniem o zwrot świadczenia okresowego w rozumieniu art. 118 k.c. (zob. m.in. wyrok SN z dnia 2 października 1998 r., III CKN 578/98, LEX; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25 maja 2017 r., I ACa 503/16, LEX; wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 6 czerwca 2018 r., III Ca 680/18, LEX). Termin przedawnienia roszczenia powoda z tego tytułu wynosił 10 lat (art. 118 k.c. w zw. z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw – Dz. U. z 2018 r., poz. 1104). Nawet zatem przyjmując, że roszczenie o zwrot każdej należności było natychmiast wymagalne, to termin przedawnienia roszczenia zapłatę nie upłynął w odniesieniu do żadnej z należności świadczonej na rzecz banku w okresie od dnia zawarcia umowy kredytu do dnia wytoczenia powództwa.

Przechodząc do merytorycznych podstaw rozstrzygnięcia wskazać należy, że zgodnie z art. 58 § 1-3 k.c., czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy. Nieważna jest również czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana.

Od razu wskazać należy, że analiza zakwestionowanych postanowień umowy z perspektywy tego, czy stanowią one niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest przedwczesna. Ocena, czy nieważne postanowienie umowne jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta jest bowiem bezprzedmiotowa o tyle, że nieważne postanowienie umowne nie wywołuje żadnych skutków prawnych. W uzasadnieniu uchwały SN z dnia 13 stycznia 2011 r. (III CZP 119/10, OSNC z 2011 r., nr 9, poz. 95) wskazano, że art. 385¹ k.c. nie może być traktowany jako przepis, który przewiduje inny skutek w rozumieniu art. 58 § 1 in fine k.c., w szczególności ten, że na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy. Nieważne postanowienie umowne nie może podlegać ocenie z punktu widzenia swojej abuzywności, gdyż jako nieważne nie istnieje (zob. także H. Ciepla, Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi, Warszawa 2021, s. 113). Jak przy tym wyjaśniono w uchwale SN z dnia 15 września 2020 r. (III CZP 87/19, OSNC z 2021 r., nr 2, poz. 11), żądanie uznania postanowienia wzorca umowy za niewiążące konsumenta (art. 385¹ k.c.) nie jest tożsame ani nie zawiera się w żądaniu ustalenia nieważności umowy (art. 58 k.c.).

Rozstrzygnięcie w przedmiocie zasadności roszczenia głównego wymagało więc oceny zgodności z prawem i zasadami współżycia społecznego kwestionowanej umowy, jak i poszczególnych jej postanowień przewidujących mechanizm ustalania wysokości zobowiązania z tytułu kredytu denominowanego.

Zgodnie z art. 69 ust. 2 pkt 2, 4-5 i 10 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w dniu zawarcia umowy (t.j. Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665), umowa kredytu powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności kwotę i walutę kredytu, zasady i termin spłaty kredytu oraz wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany, a ponadto warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy. Natomiast stosownie do dyspozycji art. 76 ust. 1 pkt 1 ustawy, zasady oprocentowania kredytu określa umowa kredytu, z tym że w razie stosowania stopy zmiennej należy określić w umowie kredytowej warunki zmiany stopy procentowej kredytu.

Dodatkowo w odniesieniu do kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty innej niż waluta polska w zakresie należności, które nie zostały spłacone do dnia 26 sierpnia 2011 r. należało stosować także art. 69 ust. 2 pkt 4a ustawy, zgodnie z którym umowa powinna wskazywać szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu (art. 69 ust. 2 ustawy Prawo bankowe w zw. z art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw – Dz. U. z 2011 r. Nr 165, poz. 984).

Analiza postanowień kwestionowanej przez powoda umowy kredytowej wskazuje na jej niezgodność z art. 69 ust. 2 pkt 2, 4, 4a, 5 i 10 oraz art. 76 ust. 1 pkt 1 ustawy Prawo bankowe. Konstrukcja i sposób wykonywania tej umowy świadczy również o tym, iż narusza ona zasady współżycia społecznego, a w szczególności zasadę lojalności

i równowagi kontraktowej. Nieważność poszczególnych postanowień umowy oznacza, że umowa nie może być prawidłowo wykonywana, co uzasadnia stwierdzenie jej nieważności w całości.

W § 1 ust. 1-2 i 3 części ogólnej umowy przewidziano mechanizm określenia kwoty kredytu denominowanego poprzez przeliczenie na złote kwoty wyrażonej w walucie, w której kredyt był denominowany według kursu tej waluty zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu uruchomienia środków. Jednocześnie zmiana kursu waluty wpływała na wypłacane kwoty transz kredytu oraz na spłacane w złotych kwoty rat kapitałowo-odsetkowych. Zgodnie z dosłownym brzmieniem umowy ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosił wyłącznie i w całości kredytobiorca.

Z kolei w świetle § 4 ust. 1, 5, 9-10 części ogólnej umowy, w przypadku kredytów denominowanych, do przeliczeń aktualnego salda kredytu na PLN stosowano średni kurs NBP dla danej waluty, aktualny na ostatni dzień roboczy danego miesiąca. Zmiana oprocentowania dokonywana była jednostronnie przez bank i nie wymagała aneksu do umowy. O zmianie oprocentowania bank informował kredytobiorcę przysyłając zawiadomienie zawierające informację o wysokości najbliższych spłat, wymaganych do czasu planowanej zmiany stopy procentowej, bądź (na indywidualne życzenie) aktualny harmonogram spłat

Taki sposób ustalania kwoty kredytu oraz wysokości jego (zmiennego i uzależnionego od kursu waluty denominacji) oprocentowania jest nieczytelny i nie spełnia wymogów określonych w powołanych przepisach. Co więcej, samo określenie kwoty kredytu oraz bieżących warunków jego spłaty uzależnione było niemal wyłącznie od decyzji kredytodawcy, który zarezerwował dla siebie możliwość tworzenia tabel kursów przenosząc całkowicie związane z tym ryzyko na konsumenta.

Analogiczne zastrzeżenia dotyczą § 12 ust. 2-3 części ogólnej umowy, gdzie ustalono, że w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej, wypłata środków następowała w złotych, w kwocie stanowiącej równowartość wypłacanej kwoty wyrażonej w walucie obcej. Do przeliczeń kwot walut uruchomionego kredytu stosowano kurs kupna waluty obcej według tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu wypłaty środków, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. Zgodnie natomiast z § 15 ust. 7, w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej harmonogram spłat kredytu był wyrażony w walucie, w której kredyt był denominowany, lecz spłata następowała w złotych – w równowartości kwot wyrażonych w walucie obcej. Do przeliczeń wysokości rat kapitałowo-odsetkowych spłacanego kredytu stosowano kurs sprzedaży danej waluty według tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu spłaty, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych.

W umowie nie przewidziano również – także poprzez zawarcie odpowiedniego aneksu po dniu 26 sierpnia 2011 r. – szczegółowych zasad określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu.

Okoliczność, że na podstawie zarządzeń prezesa zarządu kredytodawcy wprowadzano instrukcje ustalania kursów walut i stosowania tabel kursów nie zmienia optyki w tym zakresie, skoro instrukcje te nie były objęte zgodną wolą stron i lokowały się poza umową.

Sprzeczność z prawem i zasadami współżycia społecznego powołanych postanowień części ogólnej umowy odnosi się równolegle do części szczególnej umowy, gdzie zaprezentowano konsumentowi podstawowe dane i parametry kredytu wynikające (w domyśle) z zastosowania postanowień części ogólnej.

Powyższe rodzi pytanie, czy umowa kredytu pozbawiona wymienionych i uznanych za nieważne postanowień może być nadal wykonywana. Dalsze funkcjonowanie umowy w aspekcie ustalania choćby wysokości rat kapitałowo-odsetkowych uzależnione byłoby w całości od woli pozwanego, nie istniałyby bowiem nawet ogólne, czy wręcz blankietowe ramy kontraktowe wynikające z nieważnych postanowień umownych. Żadna ze stron nie byłaby w stanie przewidzieć, ile będzie wynosić zobowiązanie powoda z tytułu rat kredytu wymagalnych w przyszłości.

Jeżeli sankcja nieważności niektórych postanowień czynności prawnej wynika z innych przepisów niż art. 58 § 1 i 2 k.c., o ważności tej czynności w pozostałym zakresie należy rozstrzygać, stosując w drodze analogii art. 58 § 3 k.c. (wyrok SN z dnia 12 maja 2000 r., V CKN 1029/00, OSNC z 2001 r., nr 6, poz. 83). Należy więc oceniać, czy bez postanowień umownych dotkniętych nieważnością umowa zostałaby w ogóle zawarta. Wskazane klauzule umowne służą określeniu essentialia negotii umowy kredytu bankowego i wyrażają jego istotę. Są nie jest uprawniony do zastosowania w ich miejsce innych reguł ustalania wysokości zobowiązania oraz rat kapitałowo-odsetkowych (por. wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 7 października 2019 r., III Ca 1657/17, LEX i powołane tam orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości).

Rozstrzygnięcie o ustaleniu nieważności umowy nie opiera się wprawdzie na analizie kwestionowanych postanowień umownych z punktu widzenia ich abuzywności, jednakże nie można pominąć, że w świetle wyroku TSUE z dnia 3 października 2019 r. wydanym w sprawie K. D. i J. D. przeciwko (...)Bank (...) (C-260/18, LEX) możliwość stwierdzenia nieważności umowy winna być rozważana z uwzględnieniem art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95, s. 29). Zgodnie z powołanym art. 6 ust. 1 dyrektywy, Państwa Członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. W świetle wyroku TSUE z dnia 3 października 2019 r. przepis ten należy interpretować w ten sposób, iż:

a) nie stoi on na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, że ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy.

b) stoi on natomiast na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, że skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, w przypadku gdy strony umowy wyrażą na to zgodę;

c) nie stoi on na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, że ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy.

W kontekście przeprowadzonych rozważań stwierdzić należy, iż umowa kredytu nie może nadal obowiązywać z pominięciem jej postanowień przewidujących sposób ustalania zakresu zobowiązania powoda, w tym dotyczących ustalania wysokości rat kapitałowo-odsetkowych. Brak podstaw do zastąpienia tych postanowień regułami wynikającymi z przepisów prawa, zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, gdyż reguły takie nigdy nie zostały ustalone, zwłaszcza w odniesieniu umów kredytów denominowanych lub indeksowanych kursem waluty obcej o zmiennym oprocentowaniu. Sąd nie może również samodzielnie dokonać zmiany charakteru umowy i orzec wbrew intencjom samych stron, iż łącząca je umowa jest np. umową o kredyt o oprocentowaniu stałym lub też umową o kredyt wyrażony i udzielony w walucie polskiej z zastosowaniem stopy procentowej obowiązującej dla innej waluty. Argumenty te przemawiają za uznaniem umowy kredytu za nieważną w całości (por. wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19, LEX; wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 19 kwietnia 2018 r., III Ca 76/18, LEX; uzasadnienia wyroków Sądu Okręgowego w Łodzi w sprawach o sygn. akt III Ca 241/19 i III Ca 1496/19, niepubl.).

Powód w toku procesu oświadczył, że rozumie skutki stwierdzenia nieważności umowy i akceptuje je. Ustalenie, że umowa jest nieważna jest podstawą do stwierdzenia, iż świadczenia zrealizowane przez strony były nienależne

(art. 410 § 2 k.c. – *condictio sine causa*), a ponadto rodzi szereg dalszych skutków m.in. w odniesieniu do istnienia zabezpieczeń rzeczowych kredytu (hipoteka).

W tym stanie rzeczy powództwo obejmujące roszczenie główne o ustalenie nieważności umowy podlegało uwzględnieniu w całości.

O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 5 rozporządzenia MS z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1800) stosując zasadę odpowiedzialności za jego wynik. Koszty procesu po stronie powoda obejmowały: opłatę od pozwu (1.005 zł), zaliczkę na poczet wynagrodzenia biegłego (1.000 zł) oraz wynagrodzenie pełnomocnika wraz z opłatą skarbową od pełnomocnictwa (3.617 zł).

Na podstawie art. 80 ust. 1a u.k.s.c. zaniechano zwrotu na rzecz powoda kwoty nadpłaconej opłaty od pozwu (5 zł).

Na podstawie art. 113 ust. 1 u.k.s.c. w zw. z art. 98 § 1 k.p.c. nakazano pobranie od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi kwoty 7.964,86 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych w postaci niepokrytych wydatków na wynagrodzenie biegłego (5.117,88 zł, 1.016,78 zł, 1.830,20 zł).